МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: **«Розвиток соціального захисту населення в Україні»**

Здобувачем вищої освіти магістерського рівня, II курсу, ФМУП-23-1 групи, спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування та фондовий ринок освітня програма «Управління публічними фінансами»

_____ Приймак П.І.
(підпис) (прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник _____ Коляда Т. А., д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної програми _____ Гордей О.Д., д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «14» 01 2025 № 14

Завідувач кафедри _____ Гордей О.Д., д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 9 24.12.2025 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту _____ _____
(на доопрацювання, до захисту) (дата) (підпис)

Результати захисту 74 бали 4 (добре) 27.01.2025 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Т. Т. Бондарук
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ О. Д. Гордєєв
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Н. М. Давиденко
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О. В. Новицька
(підпис) (ініціали, прізвище)

Секретар _____ В. Ю. Шемшенко

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії, членів комісії, секретаря (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вмінням представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	20		Голова ЕК Бокарчук Л.Г. Члени ЕК Гордєєв О.Д. Давиденко Н.М.
2. Дотримання вимог щодо оформлення	Від 0 до 10	10		Новицька О.В.
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		секретар Шепеленко В.О.
4. Рецензент	Від 0 до 5	4		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	39		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 35 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря (підпис)
74	C	4 (добре)	27.01.2025	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій

Кафедра публічних фінансів
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування та фондовий ринок
Освітня програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую
завідувач кафедри_____ Гордей О.Д.
«26» 02 2024

Завдання на кваліфікаційну роботу (проєкт)
Здобувачу вищої освіти
Приймаку Павлу Ігоровичу

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту) «Розвиток соціального захисту населення в Україні»
Затверджена наказом ректора від «09» січня 2024 №20
2. Строк здачі закінченої роботи 20.12.2024
3. Мета роботи: є поглиблення теоретичних та удосконалення методичних засад соціального захисту населення та розробка науково-практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку соціального захисту населення в Україні.
Об'єкт дослідження: економічні відносини, які виникають у процесі забезпечення соціального захисту населення країни.

Предмет дослідження: є сукупність теоретичних та практичних засад розвитку соціального захисту населення в Україні.

Орієнтована база дослідження: Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики України.

4. Вихідні дані до роботи: статистичні дані, аналітичні дані.
5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці.
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним змістом):
1) теоретико-правові засади соціального захисту населення;
2) сучасний стан соціального захисту населення в Україні;
3) перспективи розвитку соціального захисту населення в Україні.

7. Календарний план виконання роботи:

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Затвердження теми роботи у відповідності до освітньої програми після обговорення з науковим керівником.	01.02.2024-12.03.2024	07.03.2024
2.	Узгодження проекту плану та завдання до випускної кваліфікаційної роботи	до 30.05.2024	23.05.2024
3.	Написання та представлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи (I розділ роботи) науковому керівнику.	до 10.09.2024	09.09.2024
4.	Написання та представлення аналітичної частини кваліфікаційної роботи (II розділ роботи) науковому керівнику.	до 20.10.2024	18.10.2024
5.	Написання та представлення практичної частини кваліфікаційної роботи (III розділ роботи) науковому керівнику.	до 10.11.2024	7.11.2024
6.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахуванням зауважень наукового керівника та повторне представлення роботи.	15.11.2024	15.11.2024
7.	Проходження попереднього захисту кваліфікаційної роботи.	18.11-22.11.2024	21.11.2024
8.	Проходження перевірки кваліфікаційної роботи на академічний плагіат та отримання довідки зі звіту StrikePlagiarism.	03.12-13.12-2024	10.12-2024
9.	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи.	13.12.-31.12.2024	27.12.2024
10.	Отримання рецензії кваліфікаційної роботи.	21.11-20.12.2024	15.12.2024
11.	Оформлення та подання роботи у переплетеному вигляді із супроводжуючими документами відповідно до вимог Положення про порядок виконання, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт.	до 31.12.2024	29.12.2024
12.	Захист роботи ЕК.	27.01.-03.02.2025	27.01.2025

8. Дата видачі завдання «10» 02 2024
9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ Коляда Т.А.
10. Гарант освітньо-професійної програми _____ Гордей О.Д.
11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ Приймак П

АНОТАЦІЯ

Розвиток соціального захисту населення в Україні

(назва випускної роботи)

Метою роботи є поглиблення теоретичних та удосконалення методичних засад соціального захисту населення та розробка науково-практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку соціального захисту населення в Україні.

Завданнями роботи є:розкрити сутність та значення соціального захисту населення, дослідити нормативно-правову базу соціального захисту населення в Україні, оцінити ефективність забезпечення соціального захисту, визначити особливості соціального захисту населення під час воєнного стану та визначити перспективи розвитку соціального захисту населення в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти казначейської системи виконання бюджету.

Об'єктом дослідження економічні відносини, які виникають у процесі забезпечення соціального захисту населення країни.

Базою дослідження виступають Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики України.

Одержані результати можуть бути використані для подальших досліджень проблем та напрямів удосконалення соціального захисту в Україні.

Робота складається із вступу, трьох розділів, з них два розділи складаються з підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи складає 48 сторінок, містить 16 рисунків, 9 таблиць. Список використаних джерел складається з 58 найменувань.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна політика, соціальні гарантії, реформи, соціальна допомога.

Рік виконання дипломної роботи: 2024 рік.

Рік захисту роботи: 2025 рік.

ANNOTATION

Development of social protection of the population in Ukraine

(title of the thesis)

The purpose of the work is to deepen the theoretical and improve the methodological foundations of social protection of the population and to develop scientific and practical recommendations on the prospects for the development of social protection of the population in Ukraine.

The objectives of the work are: to reveal the essence and significance of social protection of the population, to study the legal framework for social protection of the population in Ukraine, to assess the effectiveness of social protection, to determine the peculiarities of social protection of the population during martial law and to determine the prospects for the development of social protection of the population in Ukraine.

The subject of the study is the theoretical and practical aspects of the treasury system of budget execution.

The object of the study is the economic relations that arise in the process of ensuring social protection of the country's population.

The research is based on the Ministry of Finance of Ukraine and the Ministry of Social Policy of Ukraine.

The results obtained can be used for further research of problems and directions of improvement of social protection in Ukraine.

The paper consists of an introduction, three chapters, two of which consist of subsections, conclusions, and a list of references. The volume of the work is 48 pages, contains 16 figures and 9 tables. The list of references includes 58 titles.

Keywords: social protection, social policy, social guarantees, reforms, social assistance.

Year of completion of the thesis: 2024.

Year of defense of the work: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……..…3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ……..…5

1.1. Сутність та значення соціального захисту населення……..5

1.2. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту населення в Україні…….11

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ …….....17

2.1. Оцінка ефективності забезпечення соціального захисту населення……....25

2.2. Особливості соціального захисту населення у період військового стану……...17

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ ……36

ВИСНОВКИ …….....43

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……..…….....45

ДОДАТКИ……59

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна нестабільність, викликана війною, падінням обсягів виробництва та інфляцією, призводить до зростання цін на базові товари, що потребує термінової підтримки вразливих верств населення. Високий рівень бідності в багатьох регіонах України робить необхідним впровадження ефективних механізмів соціальної допомоги. Соціальні зміни, такі як старіння населення і зменшення народжуваності, також вимагають адаптації системи пенсійного забезпечення та надання соціальних послуг. Внутрішня міграція, зокрема велика кількість внутрішньо переміщених осіб, створює нові виклики для соціального захисту та інтеграції до соціальних стандартів ЄС.

Крім того, необхідність покращення доступу до соціальних послуг, особливо в сільських та віддалених районах, стає все більш очевидною. Перехід на електронні платформи для надання соціальних послуг підвищує ефективність і зручність. Зміни в законодавстві, пов’язані з євроінтеграцією, зумовлюють потребу в удосконаленні нормативної бази. Це включає дотримання міжнародних стандартів у сфері соціального захисту та забезпечення рівних прав для всіх соціальних груп.

Вплив пандемії COVID-19 та збройної агресії проти України виявили слабкі місця в системі соціального захисту, акцентуючи увагу на важливості ефективних механізмів реагування на надзвичайні ситуації. Усі ці фактори підтверджують, що розвиток соціального захисту в Україні є надзвичайно актуальним для забезпечення соціальної стабільності та покращення рівня життя громадян.

Аналіз публікацій за тематикою дослідження. Н. Болотіна, І. Дьяконова, А. Єпіфанов, І. Сало, В. Базилевич, П. Шевчук, О. Палій, В. Скуратівський, В. Москаленко та інші українські та зарубіжні вчені зробили вагомий внесок у розвиток соціального захисту, зокрема в аспектах збереження та покращення функціонування системи соціального захисту населення. Серед

них можна виділити також І. Басанцова, Т. Косову, І. Михайловську, О. Неліпович, А. Гарсію та Дж. Груата, які активно досліджують дану проблематику.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних та удосконалення методичних засад соціального захисту населення та розробці науково-практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку соціального захисту населення в Україні.

Для досягнення обраних цілей необхідно виконати такі **завдання:**

– розкрити сутність та значення соціального захисту населення;

– дослідити нормативно-правову базу соціального захисту населення в Україні;

– оцінити ефективність забезпечення соціального захисту;

– визначити особливості соціального захисту населення під час воєнного стану;

– визначити перспективи розвитку соціального захисту населення в Україні.

Об’єктом дослідження – економічні відносини, які виникають у процесі забезпечення соціального захисту населення країни.

База дослідження. Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних засад розвитку соціального захисту населення в Україні.

Методи дослідження. Для написання роботи були використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, що забезпечило можливість реалізувати єдність наукового дослідження. Так, методи аналізу і синтезу було використано задля визначення факторів впливу та можливих наслідків для системи соціального захисту населення в умовах військового стану в Україні; метод статистичних порівнянь та діалектичний метод застосовані для виявлення закономірностей та тенденцій розвитку соціального захисту населення в Україні.

Науково практичне значення дослідження. На основі отриманих результатів розроблені рекомендації щодо вдосконалення норм законодавства, політики та практичних заходів у сфері соціального захисту, зокрема для вразливих груп населення в Україні. Також результати дослідження можуть використовуватися для підвищення обізнаності населення про права на соціальний захист і доступні послуги, що сприятиме залученню громадян до активної участі у соціальних програмах.

Апробація результатів роботи здійснена шляхом публікації тезисів на IX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарні аспекти» на тему: «Розвиток соціального захисту населення в Україні» у 2024 році.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, з них два розділи складаються з підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи складає 48 сторінок, містить 16 рисунків, 9 таблиць. Список використаних джерел складається з 58 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Сутність та значення соціального захисту населення

Соціальний захист населення є складовою частиною соціальної політики будь-якої держави. Його основна мета полягає в забезпеченні гідного рівня життя для всіх громадян, особливо для найбільш вразливих груп. Сутність соціального захисту визначається як система заходів, що охоплюють фінансову підтримку, соціальні послуги та правовий захист. Він покликаний запобігати соціальному виключенню, бідності та забезпечувати рівні можливості для всіх членів суспільства.

Однією з ключових функцій соціального захисту є фінансова підтримка. Це включає в себе надання соціальних виплат, пенсій, допомоги по безробіттю та інші види матеріальної допомоги. Ці виплати дозволяють покривати базові потреби громадян, такі як житло, харчування, медичне обслуговування та освіта. Завдяки соціальному захисту вдається зменшити рівень бідності та підвищити соціальну стабільність в країні [6].

Соціальний захист також включає надання соціальних послуг. Це можуть бути послуги в сфері охорони здоров’я, освіти, психологічної допомоги та догляду за людьми з інвалідністю або похилого віку. Важливо, щоб ці послуги були доступними та якісними, оскільки вони безпосередньо впливають на добробут населення. Система соціального захисту має враховувати потреби різних груп населення, щоб ефективно реагувати на їхні вимоги.

Правовий захист є ще однією важливою складовою соціального захисту. Це означає, що кожен громадянин має право на соціальні виплати та послуги, і їх реалізація повинна бути гарантована державою. Наявність законодавства, яке захищає права вразливих груп, є запорукою справедливого доступу до

соціальних благ. Це також включає в себе боротьбу з дискримінацією та забезпечення рівних можливостей для всіх.

В таблиці 1.1. наведемо основні поняття, які характеризують соціальний захист.

Таблиця 1.1.

Основні поняття соціального захисту

Поняття	Характеристика
Соціальний захист	Система заходів, спрямованих на підтримку осіб та сімей у складних життєвих ситуаціях.
Соціальні послуги	Послуги, які надаються державою або приватними організаціями для забезпечення добробуту громадян.
Соціальна політика	Комплекс заходів, що реалізуються державою для забезпечення соціальних прав населення.
Соціальна підтримка	Матеріальна або нематеріальна допомога, надана особам у важких життєвих обставинах.

Джерело: складено автором на основі [46].

Значення соціального захисту населення важко переоцінити. Він не лише забезпечує економічну підтримку, але і сприяє соціальному розвитку. Соціальний захист сприяє формуванню соціальної згуртованості, що, в свою чергу, знижує ризик соціальних конфліктів і нестабільності. Коли громадяни відчувають підтримку з боку держави, вони більш схильні до участі в суспільному житті, що позитивно впливає на демократичні процеси (табл.1.2).

Таблиця 1.2.

Основні аспекти соціального захисту

Аспект	Опис
Соціальна стабільність	Підтримка соціального миру та зниження рівня конфліктів.
Економічний розвиток	Зменшення бідності та покращення рівня життя сприяє економічному зростанню.
Здоров'я населення	Поліпшення умов життя і медичного забезпечення веде до зростання тривалості життя.
Соціальна інтеграція	Залучення всіх верств населення до активного суспільного життя.

Джерело: складено автором на основі [46].

Крім того, соціальний захист є важливим інструментом для досягнення сталого розвитку. Інвестування в соціальні програми не лише покращує якість життя людей, але і стимулює економічне зростання. Наприклад, програми соціальної підтримки сприяють підвищенню купівельної спроможності населення, що позитивно впливає на ринок. Витрати на соціальний захист можуть розглядатися не лише як витрати, але і як інвестиції у майбутнє суспільства.

На міжнародному рівні важливість соціального захисту визнається в рамках різних угод та декларацій. Організація Об'єднаних Націй, наприклад, вважає соціальний захист ключовим елементом для досягнення цілей сталого розвитку. Зокрема, цілі, що стосуються зменшення бідності та забезпечення рівного доступу до якісних послуг, прямо пов'язані з ефективною системою соціального захисту.

На національному рівні в системі соціального захисту можна виокремити кілька ключових проблем. По-перше, існує незавершеність законодавчої бази, що ускладнює проведення реформ. По-друге, є потреба в структурних змінах, які б підвищили адресність соціальної допомоги, забезпечуючи її ефективніше розподіл серед тих, хто найбільше її потребує.

З метою покращення цієї ситуації важливо також залучати суспільство до обговорення та прийняття рішень, що стосуються соціальної політики. Це сприятиме створенню більш чутливої та адаптивної системи, що відповідатиме потребам усіх верств населення [9, с. 17].

У більшості випадків соціальний захист розглядається як економічна чи правова категорія. Так, наприклад, Єрмоловська О. Ю. аналізує соціальний захист як чинник стабілізації рівня життя населення в умовах перехідної економіки, Шклярський Ю. О. розглядає проблему вдосконалення адміністрування соціального захисту на регіональному рівні [3].

Досліджуючи суть технологій соціального захисту, варто звернутися до основних положень Конституції України, національного законодавства, міжнародних норм, а також до бібліографічних і енциклопедичних джерел та

зарубіжного досвіду в сфері суспільного розвитку. Зазвичай вважається, що термін «соціальне забезпечення» з’явився внаслідок ухвалення Закону про соціальне забезпечення в США у 1935 році. Президент Франклін Д. Рузвельт охарактеризував це законодавство як «наріжний камінь системи, яка ще формується».

Проте існують й альтернативні погляди на виникнення цього поняття. Як зазначає дослідник Гай Перрін, хоча термін вперше з'явився у США, концепція системи соціального забезпечення була реалізована в законодавстві Нової Зеландії у 1938 році. Це підкреслює, що розвиток соціального забезпечення має багатогранний характер і залежить від культурних, соціальних та політичних контекстів різних країн.

Також важливо врахувати, що різні країни можуть мати власні підходи до соціального захисту, враховуючи специфіку своїх економічних і соціальних умов. Це дозволяє формувати ефективні стратегії, які сприяють розвитку суспільства і підвищують якість життя його членів. Вивчаючи ці питання, ми можемо знайти нові ідеї та рішення для вдосконалення системи соціального захисту в Україні [21, с. 342].

Соціальний захист слугує важливим інструментом, за допомогою якого держава забезпечує кожному громадянину мінімальний рівень матеріального добробуту. Його також можна розглядати як національний механізм, що працює над створенням сприятливих умов для життя та задоволення основних людських потреб, а також сприяє перспективам розвитку.

У широкому сенсі «соціальний захист» охоплює діяльність держави, спрямовану на формування і розвиток цілісної особистості, виявлення та усунення негативних чинників, що можуть на неї впливати, а також створення умов для самовираження та утвердження в житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначається як система економічних і правових гарантій, які забезпечують дотримання ключових соціальних прав громадян та досягнення соціально прийнятного рівня життя [8].

Соціальний захист виступає більш широким поняттям, яке об'єднує різноманітні аспекти гарантій і прав, необхідних для забезпечення гідного життя громадян, тоді як соціальне забезпечення зосереджене на конкретних формах фінансової підтримки та соціальних послуг. Це розмежування підкреслює важливість комплексного підходу до соціальної політики, що враховує всі аспекти добробуту людини [40, с. 272].

Мета технологій соціального захисту полягає в тому, щоб кожен громадянин мав можливість вільно реалізовувати свої амбіції, досягати намічених цілей і виражати себе у професійній сфері. Це також включає відкриття нових горизонтів і забезпечення мінімальної життєвої безпеки. Удосконалення навичок та вмінь відбуватиметься через участь у майбутніх громадських проектах. Політичний аспект системи соціального захисту проявляється в її безперервній роботі, що забезпечує стійкий розвиток суспільства та його стабільність.

У широкому розумінні соціальний захист охоплює діяльність держави, спрямовану на формування та розвиток цілісної особистості, виявлення і подолання негативних чинників, що впливають на людину, а також створення умов для самовизначення і реалізації життєвих цілей. У вузькому сенсі, соціальний захист – це система економічних і правових гарантій, які забезпечують дотримання основних соціальних прав громадян та досягнення прийнятного рівня життя.

Важливо пам'ятати, що ефективний соціальний захист потребує гнучкості та адаптивності. Сучасний світ стрімко змінюється, і, щоб забезпечити реальну підтримку для громадян, потрібно постійно аналізувати та оновлювати існуючі програми відповідно до нових викликів і потреб суспільства [6, с. 12].

На сучасному етапі розвитку суспільства термін «соціальний захист» став надзвичайно популярним серед різних соціальних груп, від науковців до звичайних громадян. Вчені як в Україні, так і за кордоном активно досліджують і намагаються окреслити це поняття.

Соціальна захист являє собою систему взаємодії та відносин між соціальними групами, яка має на меті підвищення рівня і якості життя людей для забезпечення їхньої життєдіяльності. Важливо зазначити, що «соціальна політика демократичної держави» не лише прагне поліпшити умови життя окремих верств населення, а й працює на благо всього суспільства.

Соціальні умови формуються під впливом ряду ключових факторів, таких як економічні обставини, рівень власності, суспільний лад, політична система та екологічна безпека. Ці компоненти взаємодіють між собою, визначаючи загальну якість життя та добробут громадян [23, с.568].

Соціальний захист виконує кілька ключових функцій (див. табл.1.3.)

Таблиця 1.3.

Функції соціального захисту

Функція соціального захисту	Опис
Фінансова підтримка	Надання грошових виплат малозабезпеченим сім'ям, інвалідам, пенсіонерам.
Соціальні послуги	Організація допомоги, консультацій, підтримка у відновленні соціальних зв'язків.
Медична допомога	Забезпечення доступу до медичних послуг, ліків, реабілітації.
Соціальне страхування	Виплати по безробіттю, лікарняні, допомога внаслідок нещасних випадків.
Соціальна адаптація	Програми для інтеграції у суспільство осіб з обмеженими можливостями, біженців тощо.
Соціальна адаптація	Програми для покращення умов життя, виховання дітей, сімейної психології.
Підтримка сім'ї	Реагування на надзвичайні ситуації, надання притулку, харчування, психологічна підтримка.
Допомога у кризових ситуаціях	Допомога в отриманні професійної освіти, перенавчання для безробітних.

Джерело: складено автором на основі [42, 44].

В таблиці 1.4. наведемо основні елементами соціального захисту (див. табл.1.4).

Таблиця 1.4.

Основні елементи соціального захисту

Елемент	Характеристика
Пенсійне забезпечення	Система виплат, що забезпечує громадян після досягнення пенсійного віку або в разі втрати працездатності.
Соціальні виплати	Грошові або натуральні допомоги для підтримки малозабезпечених сімей.
Медичне забезпечення	Доступ до медичних послуг та ліків для всіх верств населення.
Програми реабілітації	Заходи, спрямовані на відновлення здатності осіб до праці та соціального життя.

Джерело: складено автором на основі [26].

В таблиці 1.5. опишемо основні складові соціального захисту та наведемо коротку їх характеристику (див. табл 1.5.).

Таблиця 1.5.

Основні складові системи соціального захисту

Складова	Опис
Соціальне забезпечення	Фінансова підтримка громадян (пенсії, допомоги, дотації)
Соціальні послуги	Надання послуг (медичні, освітні, реабілітаційні)
Соціальна інфраструктура	Установи, що надають соціальні послуги (дитячі будинки, центри зайнятості)
Соціальне страхування	Система захисту від ризиків (страхування на випадок безробіття, хвороби, нещасного випадку)
Захист прав споживачів	Регулювання та захист прав громадян у споживчих відносинах
Програми соціальної інтеграції	Ініціативи для підтримки вразливих груп (мультикультурні програми, курси професійної підготовки)
Системи соціальної солідарності	Спільні програми, що підтримують соціальну рівність (дотації для малозабезпечених, програми з боротьби з бідністю)
Політика зайнятості	Заходи для забезпечення трудової зайнятості та підвищення кваліфікації
Правова підтримка	Захист прав громадян через юридичні консультації та адвокацію

Джерело: складено автором на основі [19].

Як видно з таблиці 1.5.система соціального захисту складається з кількох ключових компонентів. По-перше, соціальне забезпечення включає фінансову підтримку громадян, таку як пенсії та допомоги. По-друге, соціальні послуги

охоплюють надання медичних, освітніх та реабілітаційних послуг. Третій компонент, соціальна інфраструктура, включає установи, що забезпечують ці послуги, наприклад, дитячі будинки та центри зайнятості.

Соціальне страхування забезпечує захист від ризиків, пов'язаних із безробіттям, хворобою та нещасними випадками. Захист прав споживачів регулює відносини в сфері споживання. Програми соціальної інтеграції підтримують вразливі групи населення, пропонуючи навчання та розвиток. Системи соціальної солідарності надають спільні програми для підтримки соціальної рівності, а політика зайнятості забезпечує трудову зайнятість та підвищення кваліфікації. Нарешті, правова підтримка гарантує захист прав громадян через юридичні консультації.

На сьогодні громадянам надаються різні види соціального захисту. На сьогодні види соціального захисту охоплюють різні аспекти підтримки населення. По-перше, фінансова допомога надається для підтримки малозабезпечених, пенсіонерів та інших вразливих груп, забезпечуючи їм необхідні кошти для існування. Соціальні послуги включають медичні, психологічні та реабілітаційні послуги, що надаються державою або громадськими організаціями.

Соціальне страхування забезпечує захист від ризиків, таких як безробіття, хвороба та нещасні випадки, пропонуючи фінансову підтримку у критичних ситуаціях. Програми зайнятості спрямовані на забезпечення трудової зайнятості, професійну підготовку та перепідготовку, що дозволяє людям знайти роботу.

Житлові субсидії надаються для покриття витрат на житло малозабезпеченим сім'ям, що допомагає забезпечити їхнє право на житло. Допомога сім'ям з дітьми включає грошові виплати та послуги, що підтримують дітей і їхні сім'ї, такі як дитячі надбавки та допомоги по догляду.

Соціальна інтеграція передбачає програми, які допомагають вразливим групам адаптуватися в суспільстві через курси, тренінги та підтримку. Нарешті,

правова допомога включає консультації та представництво в судах, що забезпечує захист прав громадян [10].

Таким чином, соціальний захист населення є невід'ємною частиною державної діяльності, що сприяє створенню умов для розвитку і становлення особистості. Це одна з найважливіших суспільних потреб, яка має значення як з економічної, так і з правової точки зору.

Отже, соціальна політика не лише реагує на актуальні виклики, а й закладає основи для сталого соціального розвитку в майбутньому. Вона забезпечує баланс інтересів, сприяє соціальному злагоді та покращенню якості життя громадян, що, у свою чергу, створює сприятливі умови для прогресу суспільства в цілому.

1.2. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту населення в Україні

Від моменту здобуття Україною незалежності та вибору курсу на ринкові відносини, почався складний і багатогранний процес реформування системи соціального обслуговування. Держава взяла на себе зобов’язання забезпечити права та гідність кожної людини, які закріплені в основному законі країни. Це вимагає нових підходів до формування соціальних програм, які відповідають сучасним викликам та потребам суспільства.

Сьогодні важливо не лише реформувати наявні механізми, але й створювати інноваційні рішення, які б сприяли покращенню якості життя людей. Це може включати розвиток нових форм підтримки, підвищення доступності послуг та активне залучення громади до процесу прийняття рішень [41, с. 86].

В Україні спостерігається активна інтеграція в міжнародні соціально-правові процеси, що стає важливим етапом у розвитку національного законодавства. Згідно з Конституцією України (ст. 9), міжнародні договори, які

були ратифіковані Верховною Радою, стають невід'ємною частиною національного правового поля. Це положення також підтверджується в різних законах, таких як стаття 2 Основ законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування, стаття 3 Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», стаття 4 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», а також у статті 4 Закону України «Про соціальні послуги» [22].

Крім того, стаття 2 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» чітко вказує, що міжнародні угоди, до яких приєдналася Україна та щодо яких Верховна Рада надала згоду на обов’язковість, є складовою частиною національного законодавства в сфері реабілітації. Аналогічні положення знайдені і в інших законодавчих актах, які регулюють питання соціального забезпечення. Ця інтеграція не лише зміцнює правову систему, але й забезпечує відповідність українських норм міжнародним стандартам у сфері соціального захисту.

Це свідчить про те, що українське законодавство визнає ратифіковані міжнародні договори як важливу складову національного права. Згідно зі статтею 17 Закону України «Про міжнародні договори України», укладені та належним чином ратифіковані угоди є невід’ємною частиною національного законодавства і діють відповідно до порядку, визначеного для національних норм. Цей закон також уточнює, що термін «міжнародний договір України» охоплює письмові угоди, укладені з іноземними державами або іншими суб’єктами міжнародного права, які регулюються нормами міжнародного права, незалежно від того, чи міститься угода в одному документі або в кількох пов’язаних між собою [15].

Всі акти, що стосуються реалізації права на соціальне забезпечення та містять міжнародні соціальні стандарти, можна поділити на три основні групи:

1. Акти Організації Об'єднаних Націй (ООН);

2. Акти Міжнародної організації праці (МОП);

3. Акти регіональних міждержавних організацій, таких як Рада Європи та Європейський Союз.

На сьогодні Конституція України окреслює лише основні принципи правового регулювання в сфері соціального забезпечення. Вона проголошує Україну соціальною державою, визнаючи життя та здоров'я людини найвищими цінностями. Закріплено право на соціальний захист, яке охоплює ситуації втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних причин, а також у випадках старості та інших обставин, передбачених законодавством.

Цей конституційний аспект формує національну систему соціального забезпечення, до якої входять державні та недержавні організації, що відповідають за задоволення соціальних потреб осіб у випадку соціальних ризиків. Реалізація конституційних положень вимагає глибокого аналізу з різних соціальних точок зору, оскільки має важливі соціологічні, політичні та психологічні аспекти.

На відміну від інших правових актів, Конституція України має установчий характер, тому її реалізація не може обмежуватися лише практичною діяльністю правозастосовних органів. Важливо зазначити, що, враховуючи проблеми, пов’язані з проголошенням України соціальною державою, питання реалізації конституційних норм як норм прямої дії стає особливо актуальним. У контексті недостатності забезпечення верховенства права важко говорити про ефективність та дієздатність державних і політичних інститутів, а також про їх легітимність у суспільстві [8].

Важко не погодитися з думкою Р. Мартинюка, що навіть найбільш демократичні положення Конституції України залишаються лише формальністю, якщо вони не відповідають політико-правовим реаліям і не реалізуються на практиці. Не випадково М. Козюбра зазначає, що реалізація Конституції України є способом її фактичного існування та реального буття. Це підкреслює, що для досягнення справжньої соціальної справедливості та забезпечення прав людини необхідно активно впроваджувати конституційні норми в життя суспільства.

Починаючи з 1990 року, законодавець в Україні протягом різних періодів використовував різноманітні інструменти для вдосконалення системи соціального забезпечення. У нормативно-правових актах, прийнятих в різні часи, чітко простежується вплив різних концептуальних підходів і моделей. Серед них виділяються дві ключові: радянська модель, що акцентує увагу на пільгах і соціальних виплатах, які часто компенсують недостатній рівень заробітної плати та матеріального забезпечення, і європейська модель, яка акцентує на соціальних послугах і соціальній роботі, спрямованих на підтримку найбільш вразливих груп населення, а також осіб, які опинилися в складних життєвих ситуаціях.

Закон є нормативно-правовим актом, ухваленим вищим представницьким органом державної влади (парламентом) або безпосередньо народом. Він приймається за спеціальною процедурою та регулює найважливіші суспільні відносини, виражаючи волю та інтереси більшості громадян. Закон має найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів, є загальнообов'язковим для всього населення та держави, і його виконання охороняється державними органами [13].

У континентальній правовій традиції закон виступає як правило і як наказ, виданий уповноваженим владним органом. Загальні закони в сфері соціального забезпечення містять положення, які регулюють основи, форми фінансування соціального захисту, джерела фінансування та механізми їх наповнення, а також повноваження органів державної влади у цій сфері.

Законодавець фактично з нуля підготував та ухвалив ряд законів, що стосуються загальнообов'язкового державного соціального страхування та недержавного пенсійного страхування. Ці законодавчі ініціативи є важливими кроками на шляху до створення більш ефективної і справедливої системи соціального забезпечення, яка відповідає потребам сучасного суспільства.

До основних законодавчих актів України, що регулюють соціальне страхування та соціальні послуги, належать такі ключові документи (див. табл.1.6).

Таблиця 1.6.

Основні законодавчі акти України, що регулюють соціальне страхування та соціальні послуги

№	Дата прийняття	Номер документа	Назва документа	Опис
1	14 січня 1998 року	№ 16/98-ВР	Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування	Закладає основи системи соціального захисту населення.
2	9 липня 2003 року	№ 1058-IV	Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування	Визначає порядок надання пенсійних виплат.
3	23 вересня 1999 року	№ 1105-XIV	Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування	Розширює принципи соціального забезпечення.
4	2 березня 2000 року	№ 1533-III	Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття	Регулює питання соціального захисту безробітних.
5	8 липня 2010 року	№ 2464-VI	Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	Регулює фінансування системи соціального страхування.
6	9 липня 2003 року	№ 1057-IV	Про недержавне пенсійне забезпечення	Сприяє розвитку приватних пенсійних фондів та програм.

Джерело: систематизовано авторам за даними [17, 34, 35, 36, 37, 38].

Щодо порядку надання соціальних послуг, важливими є такі закони див. табл.1.7.

Таблиця 1.7.

Закони України, які регулюють соціальних захист населення

Дата прийняття	Номер документа	Назва документа	Опис	Дата прийняття
19 січня 2019 року	№ 2671-VIII	Про соціальні послуги	Визначає базові принципи та механізми надання соціальної підтримки.	19 січня 2019 року
6 жовтня 2005 року	№ 296-IV	Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні	Спрямований на інтеграцію людей з інвалідністю в суспільство.	6 жовтня 2005 року
21 березня 1991 року	№ 875-XII	Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні	Визначає основні права та гарантії для осіб з інвалідністю.	21 березня 1991 року
2 червня 2005 року	№ 2623-IV	Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей	Надає правові рамки для підтримки вразливих груп населення.	2 червня 2005 року
19 квітня 2011 року	№ 3236-VI	Про волонтерську діяльність	Регулює діяльність волонтерів в Україні.	19 квітня 2011 року
5 липня 2012 року	№ 5073-VI	Про благодійну діяльність та благодійні організації	Сприяє розвитку благодійності.	5 липня 2012 року
4 жовтня 1999 року	№ 1192-XIV	Про гуманітарну допомогу	Регулює надання гуманітарної допомоги.	4 жовтня 1999 року
5 липня 2012 року	№ 5067-VI	Про зайнятість населення	Визначає умови для забезпечення зайнятості громадян.	5 липня 2012 року

Джерело: систематизовано авторам за даними [9, 13].

Відповідно до статті 1 ЗУ «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року № 2017-III [23], державні соціальні гарантії встановлюють мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення та соціальної допомоги, що забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму

Соціальна допомога поділяється на два основні види відповідно до критеріїв відбору отримувачів:

1. Соціальна допомога, що надається без урахування майнового стану та доходів, але з урахуванням потреб особи.

2. Адресна соціальна допомога, яка розраховується з урахуванням доходу або майнового стану, що сприяє більш цільовому підходу у наданні допомоги нужденним.

З прийняттям ЗУ «Про соціальні послуги» від 19 січня 2019 року № 2671-VIII відкривається нова етап у реформуванні соціального забезпечення. Цей закон відкриває можливість відмовитися від непрозорих пільг і неефективних дотацій.

Попри позитивні зрушення в сфері соціального захисту в Україні, потреба в радикальних змінах у системі соціальних послуг залишається актуальною. Це зумовлено браком нових вимог і очікувань від суспільства щодо соціальних послуг. Соціально-економічні трансформації в країні не лише загострили існуючі проблеми, але й сприяли появі нових, таких як безпритульність, торгівля людьми, епідемія ВІЛ/СНІДу та наркоманія.

Соціальні ризики, зокрема, посилюються для найбільш вразливих груп: людей з обмеженими можливостями, дітей, молоді, літніх людей та багатодітних сімей. Це підкреслює необхідність проведення глибоких досліджень у цій сфері.

Отже, війна призвела до серйозних змін у соціально-економічній ситуації в країні, що, в свою чергу, викликало зростання потреби в посиленні соціального захисту населення.

Багато людей втратили роботу через руйнування підприємств та економічну нестабільність. Це спричинило зростання безробіття та бідності, тому соціальні програми, такі як виплата допомоги по безробіттю, стали надзвичайно важливими для підтримки сімей.

Війна призвела до збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які потребують житла, медичних послуг та соціальної інтеграції. Без належної підтримки цим людям важко адаптуватися до нових умов життя. Крім того, зростає потреба в медичних послугах, зокрема для ветеранів та постраждалих від війни, що вимагає покращення системи охорони здоров'я і забезпечення доступу до реабілітаційних програм.

Також необхідно звернути увагу на психологічний аспект – багато людей стикаються з посттравматичним стресовим розладом, і для їхньої підтримки потрібні спеціалізовані програми та консультації.

Отже, війна не лише ставить під загрозу фізичне благополуччя населення, а й вимагає системного підходу до забезпечення соціального захисту, щоб забезпечити гідне життя та підтримку всім, хто постраждав.

РОЗДІЛ 2
СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка ефективності забезпечення соціального захисту населення

Розглянувши ситуацію з соціальним захистом населення України, варто перейти до аналізу проблем фінансування та можливих шляхів їх вирішення. Згідно з чинним законодавством, пільги в Україні надаються на основі класифікації, що означає, що громадяни отримують підтримку залежно від їх приналежності до певних пріоритетних категорій. Це призводить до того, що частка людей, які не є бідними, але отримують соціальну допомогу, перевищує частку бідних. Деякі категорії громадян отримують пільги без періодичної оцінки їх потреб, що триває вже протягом тривалого часу. Різниця у розмірах допомоги для «бідних» та «небідних» є мінімальною (Табл. 2.1). Оскільки надання соціальної допомоги часто не пов’язане з реальними доходами та потребами, це негативно впливає на найбідніші верстви населення, які не можуть отримати навіть прожитковий мінімум [28].

Таблиця 2.1

Інформація про основні категорії громадян, які мають право на пільги, а також кількість осіб, які можуть отримати ці пільги за 2023 рік

Категорія громадян	Кількість осіб (млн)	Примітки
Ветерани праці	4.9	Особи, які мають трудовий стаж і заслуги перед державою
Ветерани військових дій	3.3	Особи, які брали участь у бойових діях
Люди з інвалідністю	2.1	Особи з обмеженими можливостями, що потребують підтримки
Діти війни	6.7	Особи, що народилися в період Другої світової війни
Особи, що мають пільги за професійним статусом	1.3	Пільги для осіб з певними професійними умовами
Учасники АТО та Революції Гідності	5.4	Особи, що брали участь в антитерористичній операції та Революції Гідності
Пенсіонери	10.6	Особи, які отримують пенсійні виплати

Джерело: систематизовано авторам за даними [57].

Отже, для покращення ситуації в сфері соціального захисту необхідно провести детальний аналіз потреб населення, щоб забезпечити більш цілеспрямовану допомогу тим, хто дійсно її потребує, а також оптимізувати фінансування соціальних програм, щоб усі верстви населення могли отримати необхідну підтримку [19].

Україна успадкувала складну та розгалужену систему соціального захисту, яка з часом була доповнена різними соціальними програмами та соціальними пільгами, причому більшість населення охоплена різними формами соціальної допомоги. Однак це лягло важким тягарем на державні фінанси. Базові соціальні виплати в Україні залишаються низькими, а соціально орієнтована державна фіскальна політика є неефективною у досягненні основних цілей подолання бідності, зменшення нерівності доходів та підвищення якості життя [7, с. 26].

Аналіз витрат зведеного бюджету на соціальний захист виявляє, що приблизно 80% усіх видатків спрямовується на підтримку пенсіонерів, а також на підтримку сімей, дітей, молоді та вирішення житлових питань (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка витрат на соціальний захист та пенсійне забезпечення за 2018-2023 роки

Категорія витрат	2018 рік (млрд грн)	2019 рік (млрд грн)	2020 рік (млрд грн)	2021 рік (млрд грн)	2022 рік (млрд грн)	2023 рік (млрд грн)
Соціальний захист пенсіонерів (всього)	69.2	85.3	232.9	275.0	232.9	273.7
Фінансування програм з гарантованої виплати пенсій	69.2	71.0	173.7	211.1	173.7	215.0
Покриття дефіциту Пенсійного фонду	201.3	201.1	201.2	220.0	201.2	220.0
Фінансування житлових субсидій	30.0	38.5	36.5	42.0	37.3	40.0

Джерело: систематизовано авторам за даними [57].

У 2022 році, коли в країні було оголошено воєнний стан, уряд вжив заходів для забезпечення соціального захисту, зокрема для тих, хто був

змушений залишити свої домівки. В рамках цієї ініціативи була запроваджена програма фінансової допомоги для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Зокрема, ВПО отримували щомісячну допомогу на проживання: 3 000 грн для осіб з інвалідністю та дітей, а також 2 000 грн для інших осіб.

Ця ініціатива підкреслює важливість підтримки найуразливіших груп населення в умовах кризових ситуацій. Проте для досягнення більшої ефективності потрібно переосмислити підходи до соціальної допомоги, щоб забезпечити реальну підтримку та поліпшити якість життя громадян [33, с. 30].

Дані Світового банку підтверджують, що рівень бідності в Україні зріс у 2022 році (Рис. 2.1). Внаслідок початку повномасштабної війни, Світовий банк переніс цільовий показник скорочення бідності в Україні на 15 років. Прогнозується, що до кінця 2023 року рівень бідності може досягти 55%. За даними на 2022 рік, рівень бідності склав 24,1%, що є суттєвим збільшенням у порівнянні з попередніми роками і свідчить про погіршення економічної ситуації в країні.

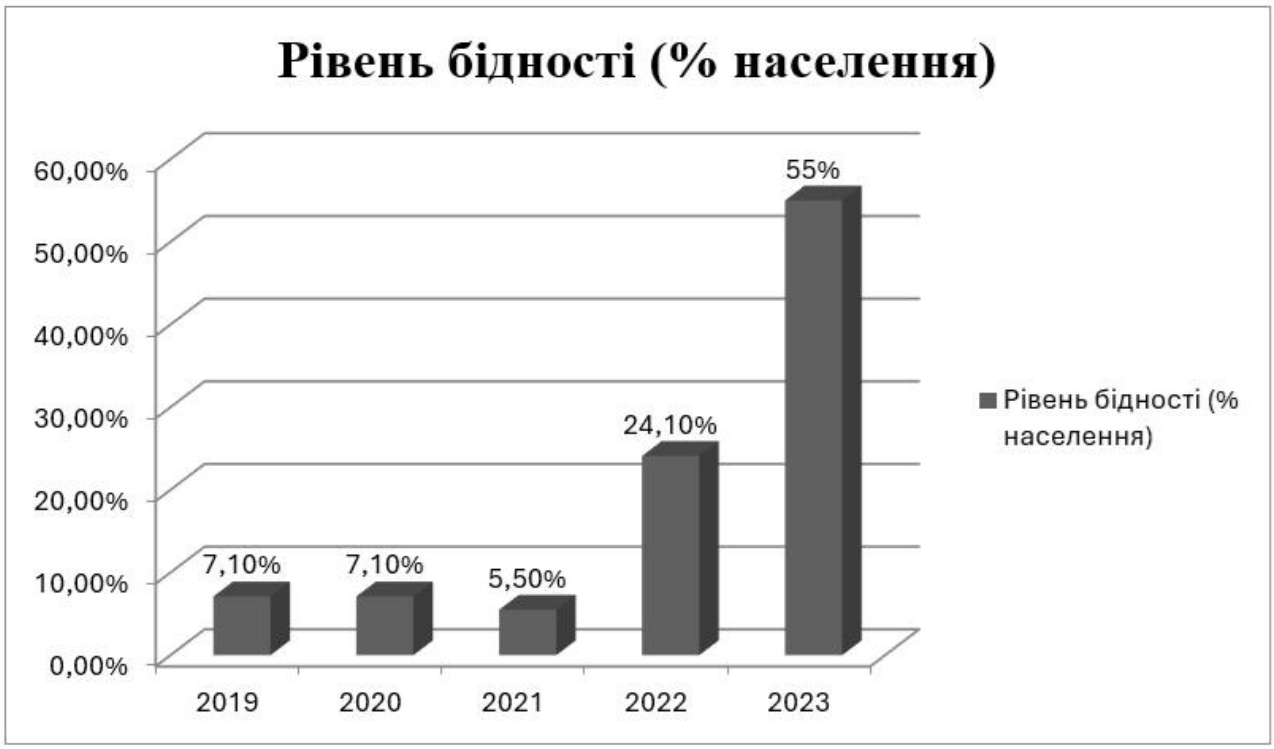


Рис. 2.1. Рівень бідності в Україні 2019-2023 роки

Джерело: систематизовано авторам за даними [15].

Для порівняння, у 2021 році рівень бідності становив лише 5,5%, що свідчило про позитивну тенденцію, оскільки у 2019-2020 роках він був на рівні 7,1%. Світовий банк визначає бідність як стан, коли особа живе на менш ніж 5,5 доларів США на день [15].

Основними факторами, що вплинули на зростання соціальних витрат, стали збільшення кількості осіб, які отримують соціальні послуги, через бойові дії та внутрішню міграцію. Сюди входять додаткові виплати учасникам бойових дій, допомога переселенцям, а також нові програми підтримки для сімей військовослужбовців та тих, хто залишився без роботи через війну [21].

Така ситуація підкреслює важливість бюджетного планування у період кризи, а також значення міжнародної підтримки у збереженні соціального захисту під час війни (Табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка витрачання бюджетних коштів за 2019-2024 роки

Рік	Державний бюджет	Місцевий бюджет	Зміни в обсягах фінансування під час війни	Чинники впливу	Кількість отримувачів послуг	Додаткові виплати
2019	100 млн грн	50 млн грн	-	-	500,000	-
2020	110 млн грн	55 млн грн	-	-	520,000	-
2021	120 млн грн	60 млн грн	-	-	540,000	-
2022	150 млн грн	75 млн грн	Збільшення на 25%	Війна	600,000	Виплати учасникам бойових дій
2023	200 млн грн	100 млн грн	Збільшення на 33%	Війна	650,000	Виплати учасникам бойових дій, ВПО
2024 (півріччні)	120 млн грн	60 млн грн	Збільшення на 20%	Війна	670,000	Виплати учасникам бойових дій, ВПО, додаткові виплати

Джерело: систематизовано авторам за даними [29].

У зв’язку з цим, для покращення системи соціального захисту населення Україні потрібно активно стимулювати різні джерела фінансування, а також

залучати інвестиції в соціальну сферу. В умовах децентралізації основними стратегічними напрямками соціального захисту мають стати розвиток ринку праці, підвищення рівня життя громадян, забезпечення мінімальної заробітної плати, а також реалізація соціальних програм, спрямованих на підтримку найбільш вразливих груп населення.

Серед численних проблем, які існують у системі пільг, слід зазначити відсутність єдиного законодавства, яке б регулювало питання надання та отримання цих пільг. Наразі ця сфера охоплюється багатьма різними законодавчими актами, що ускладнює процес. Найбільш актуальними проблемами соціального страхування є низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою, а також відсутність адресності в наданні цієї підтримки, що значно знижує її ефективність.

Одним із ключових елементів, що визначають ефективність соціального захисту в Україні, є цифровізація державних послуг. Завдяки цифровим технологіям громадяни мають змогу отримувати соціальні виплати та пільги без необхідності особистого відвідування державних установ. Зокрема:

Платформа "Дія" стала важливим інструментом для спрощення доступу до соціальних послуг. Завдяки цьому сервісу громадяни можуть подавати заявки на соціальні допомоги, пільги, а також отримувати підтвердження статусу, документи й довідки.

Електронні субсидії та допомоги дозволяють автоматизувати надання різноманітних виплат, що зменшує бюрократичне навантаження на державні органи та покращує доступ громадян до фінансової допомоги.

Цифрові рішення значно знижують рівень корупції та адміністративних витрат, а також зменшують час, необхідний для отримання послуг. Це дозволяє забезпечити своєчасне надання допомоги в умовах, коли населення потребує швидкої підтримки, зокрема під час кризи, такої як пандемія чи війна.

Ще однією важливою технологією є адресна допомога. Система адресних субсидій, яка стала основою для підтримки малозабезпечених сімей,

дозволяє державі ефективно направляти допомогу тим, хто її дійсно потребує. Вона включає різні форми допомоги:

Житлові субсидії – програма, що покриває витрати на комунальні послуги для малозабезпечених верств населення. У 2019-2020 роках програма була реформована з метою чіткішого визначення отримувачів та більш ефективного використання бюджетних коштів.

Програми допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) – для внутрішньо переміщених осіб були запроваджені спеціальні програми соціальної підтримки, які включають фінансові виплати та надання доступу до тимчасового житла.

Адресна допомога дозволяє зменшити нецільові виплати та спрямувати кошти до тих, хто найбільше постраждав від економічних труднощів або соціальних потрясінь. Така система допомагає точніше і своєчасно надавати підтримку тим, хто її справді потребує, зокрема, під час кризових ситуацій. Однак часто проблема полягає в складних і жорстких умовах для отримувачів допомоги, що може знижувати ефективність і зменшувати охоплення найуразливіших верств населення (Рис. 2.2). Це вимагає постійних удосконалень системи і спрощення процедур для полегшення доступу до допомоги.

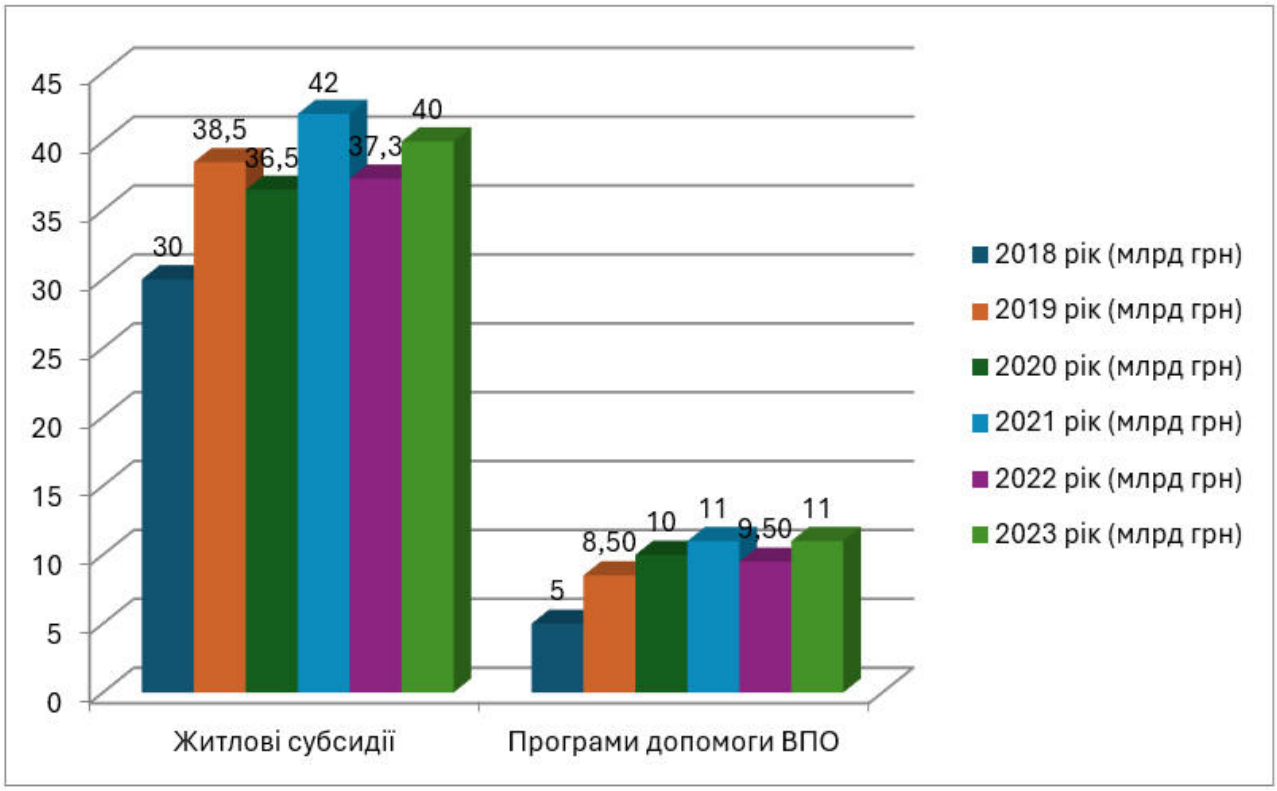


Рисунок 2.2. Динаміка витрат на програми адресної допомоги за 2018-2023 роки

Джерело: систематизовано авторам за даними [57].

Цифрові інструменти та автоматизація в процесах надання адресної допомоги допомагають зменшити бюрократичні бар'єри та покращити оперативність системи, але важливо й надалі працювати над підвищенням доступності та прозорості для отримувачів допомоги.

Початок повномасштабної війни в Україні в 2022 році став серйозним випробуванням для системи соціального захисту. У цих надзвичайних умовах уряд був змушений швидко адаптувати свої соціальні програми, щоб надавати необхідну підтримку громадянам, які опинилися у скрутному становищі. Зокрема, були впроваджені такі ініціативи:

Виплати для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – для спрощення доступу до допомоги для переміщених осіб, які втратили житло та роботу, були значно спрощені процедури отримання соціальних виплат. Це дозволило оперативно надавати фінансову допомогу тим, хто змушений був залишити свої домівки через бойові дії.

Програми психологічної підтримки – війна призвела до значного психоемоційного стресу серед багатьох громадян, зокрема серед ветеранів, постраждалих осіб, а також цивільного населення, яке стало свідками або жертвами бойових дій. Для цього були розроблені програми психологічної підтримки, які включають безкоштовні консультації, групи підтримки та спеціалізовану допомогу для осіб, що пережили травматичні події.

В умовах війни система соціального захисту продемонструвала високий рівень гнучкості та швидкої адаптації до нових викликів. Завдяки цифровізації, значна частина допомоги була надана без необхідності особистого відвідування державних установ, що значно прискорило процес. Проте, незважаючи на ці досягнення, система зіткнулася з серйозними труднощами — обмеженими фінансовими ресурсами та відсутністю достатнього кадрового потенціалу для повноцінного виконання всіх програм підтримки.

Тим не менше, у надзвичайних умовах війни такі інноваційні моделі соціального захисту дозволяють максимально ефективно реагувати на потреби громадян, а також забезпечувати соціальну стабільність навіть в умовах збройного конфлікту.

Незважаючи на значні успіхи в цифровізації та реформах, система соціального захисту в Україні стикається з низкою проблем, які обмежують її ефективність і здатність надавати своєчасну та адекватну підтримку громадянам:

Корупція та неефективне адміністрування – наявність корупційних схем та адміністративних бар'єрів продовжує ускладнювати ефективне використання бюджетних коштів. Це призводить до того, що частина фінансових ресурсів не доходить до тих, хто їх потребує, а також сповільнює процес надання допомоги.

Низький рівень фінансування – державні витрати на соціальний захист часто є обмеженими, що знижує рівень надання підтримки. Це може призвести до того, що навіть основні соціальні програми, як-от виплати пенсій або субсидій, не можуть покрити потреби всіх громадян, особливо в умовах економічної нестабільності чи криз.

Технічні проблеми з інфраструктурою – відсутність належної цифрової інфраструктури в деяких регіонах країни створює труднощі для людей, які не можуть скористатися онлайн-можливостями. Особливо це стосується мешканців віддалених селищ або тих, хто має обмежений доступ до інтернету або сучасних технологій. У результаті вони не можуть повною мірою скористатися цифровими платформами для подачі заявок на соціальну допомогу чи виплати, що погіршує доступ до необхідних послуг.

Ці проблеми вимагають системних реформ, зокрема посилення боротьби з корупцією, збільшення фінансування на соціальні програми та подолання технологічних бар'єрів для забезпечення рівного доступу до державних послуг для всіх громадян, незалежно від їх місця проживання.

2.2. Особливості соціального захисту населення у період військового стану

В умовах соціально-економічної нестабільності, зокрема під час воєнних дій, питання соціального захисту стає особливо важливим. В Україні, де велика частина населення, зокрема пенсіонери та люди з інвалідністю, потребують підтримки, надзвичайно важливо гарантувати належний рівень соціальних виплат та підтримки. У цьому контексті аналіз витрат з державного бюджету на соціальний захист, зокрема пенсіонерів, є необхідним для оцінки ефективності урядових програм.

Таблиця 2.4 ілюструє зміни у фінансуванні соціального захисту в Україні за період з 2020 по 2023 рік. Вона містить дані про загальний обсяг бюджетних витрат, частку, що спрямована на соціальний захист та забезпечення, а також видатки, виділені на підтримку пенсіонерів. Цей аналіз дає можливість оцінити, як змінювались пріоритети державної політики в сфері соціальної підтримки, а також виявити ключові тенденції, які можуть вплинути на розвиток суспільства в довгостроковій перспективі.

Таблиця 2.4

Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення, у тому числі на соціальний захист пенсіонерів за 2020-2023 роки

Рік	Видатки усього (млн. грн.)	Частка соціального захисту та соціального забезпечення (%)	Видатки на соціальний захист пенсіонерів (млн. грн.)	Частка соціального захисту пенсіонерів (%)
2020	1595289,7	21,73%	212328,7	13,31%
2021	1844377,7	19,92%	211948,4	11,49%
2022	3043499,1	14,96%	-	-
2023	4440940,2	11,58%	-	-

Джерело: систематизовано авторам за даними [56].

Аналіз витрат зведеного бюджету на соціальний захист, соціальне забезпечення та підтримку пенсіонерів у період з 2020 по 2023 рік вказує на значні зміни в державній політиці та фінансуванні соціальних програм.

У 2020 році загальний обсяг витрат бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення склав близько 1,6 трлн грн, що становить 21,73% від усього бюджету. При цьому на пенсійне забезпечення було виділено 212,3 млн грн, що складає 13,31% від загальних витрат на соціальний захист. Це демонструє акцент на підтримці найбільш вразливих категорій населення, які переживають економічні труднощі.

У 2021 році загальний обсяг витрат збільшився до 1,84 трлн грн, проте частка витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення зменшилась до 19,92%. Видатки на пенсійне забезпечення залишаються на попередньому рівні, але їхня частка в загальних витратах на соціальний захист знизилась до 11,49%. Це може свідчити про поступову зміну пріоритетів у державній соціальній політиці, де значення пенсійного забезпечення зменшується в контексті загальних соціальних витрат.

У 2022 році, на фоні активних військових дій та значної економічної нестабільності, витрати на соціальний захист різко зросли, досягнувши 3,4 трлн грн. Однак, відсутність конкретної інформації про витрати на пенсійне забезпечення вказує на серйозні труднощі у плануванні та обліку пенсійних витрат, незважаючи на збільшення фінансування, що призначене для підтримки

соціальної сфери. Це свідчить про труднощі в точному визначенні потреб у пенсійних виплатах в умовах кризової ситуації.

У 2023 році загальний обсяг витрат на соціальний захист становив рекордні 4 440 млрд грн, але при цьому частка витрат на соціальний захист і забезпечення знову знизилася до 11,58%. Відсутність даних щодо фінансування пенсійних програм ще раз підтверджує складнощі в управлінні бюджетними ресурсами, коли йдеться про пенсійні витрати в рамках загальних фінансових обмежень.

Загалом ці показники вказують на те, що хоча обсяг фінансування соціального захисту зріс, частка коштів, що спрямовуються безпосередньо на пенсії, залишається нестабільною, а в умовах кризи навіть зменшується. Це підкреслює важливість перегляду соціальної політики з метою забезпечення ефективної підтримки усіх соціальних груп, особливо тих, хто найбільше залежить від соціального захисту, в умовах економічних і соціальних викликів.

Під час аналізу особливостей соціального захисту населення у період військового стану важливо звернути увагу на стан людей з інвалідністю в Україні, оскільки ця група населення є вразливою та потребує особливої уваги з боку держави та суспільства. За даними Державної служби статистики, кількість осіб з інвалідністю в Україні залишається значною, становлячи близько 6,6% від загальної чисельності населення. Станом на початок 2023 року в Україні налічується понад 2,7 мільйона людей з інвалідністю, включаючи дітей.

У умовах воєнного стану, який триває в Україні, особи з інвалідністю стикаються з новими труднощами, що вимагають відповідних заходів для забезпечення їхнього соціального захисту. Внесення змін до законодавства, зокрема в частині встановлення інвалідності серед захисників України, підкреслює важливість цієї проблеми. Тому важливо оцінити, як соціальна політика змінюється та адаптується до вимог цієї категорії громадян, гарантуючи їм необхідні права та підтримку. Аналіз статистичних даних щодо кількості людей з інвалідністю за останні роки дозволяє краще оцінити

масштаби проблеми і розробити ефективні стратегії для надання соціального захисту цій вразливій групі населення.

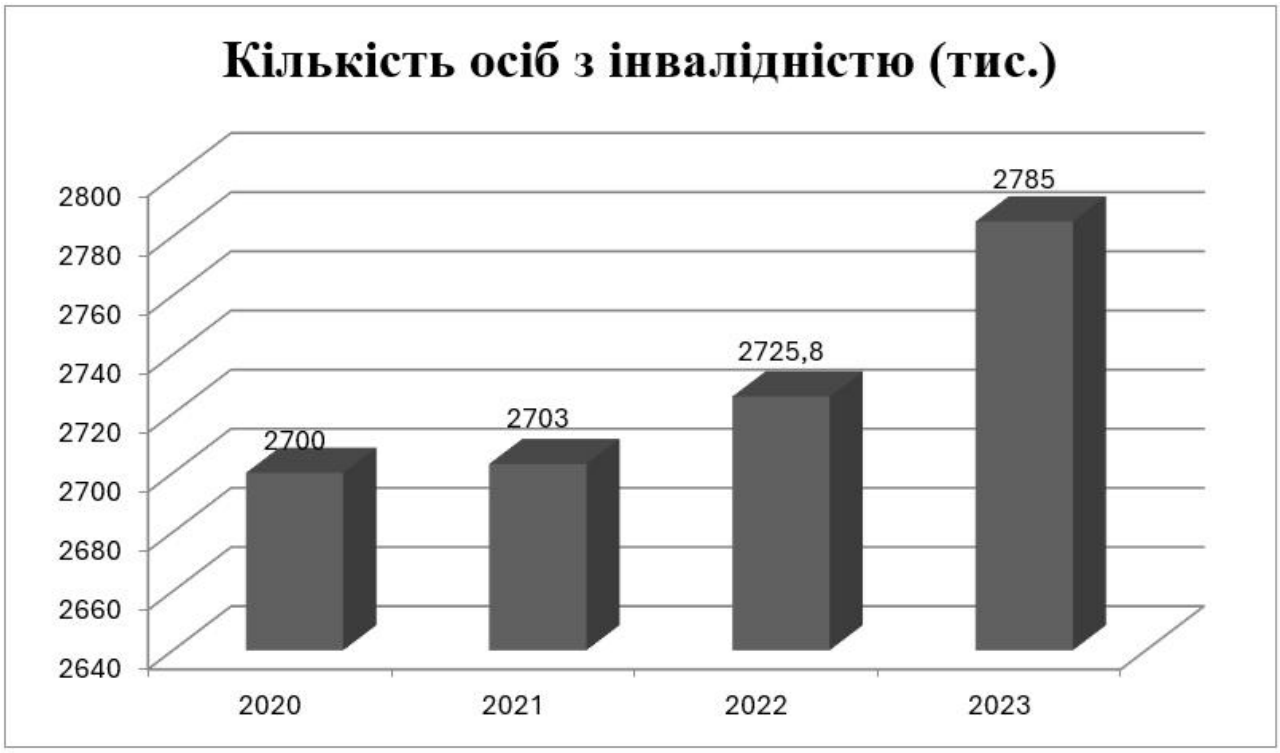


Рисунок 2.3. Кількість осіб з інвалідністю в Україні в 2020-2023 рр.

Джерело: систематизовано авторам за даними [55].

Аналіз змін у чисельності осіб з інвалідністю в Україні за період з 2020 по 2023 роки виявляє низку значущих тенденцій та проблем, які потребують уваги. У 2020 році чисельність осіб з інвалідністю становила 2,7 мільйона, що складало 4,2% від загальної кількості населення країни. Вже в 2021 році цей показник зріс до 2,703 мільйона, що свідчить про незначне, але стабільне збільшення частки осіб з інвалідністю до 4,3%.

У 2022 році було зафіксовано значне зростання цієї чисельності — до 2,725 мільйона, що призвело до збільшення частки осіб з інвалідністю у загальній кількості населення до 5,1%. Це може бути результатом кількох факторів, серед яких – покращення процесу реєстрації осіб з інвалідністю, зростання рівня обізнаності про їхні права та доступ до допомоги.

У 2023 році, за попередніми даними, кількість осіб з інвалідністю залишалася на рівні 2,7 мільйона, проте частка осіб з інвалідністю серед

загального населення зросла до 6,6%. Цей ріст може бути частково обумовлений наслідками військових конфліктів в країні, які призвели до збільшення числа осіб, що отримали інвалідність через бойові дії.

Ключовим висновком із цієї інформації є те, що як суспільство, так і державні органи повинні приділяти більше уваги питанням інклюзії, доступності послуг та підтримки людей з інвалідністю. Збільшення частки осіб з інвалідністю в загальній чисельності населення може свідчити про необхідність розширення програм соціальної підтримки, підвищення доступності навчання, трудової реабілітації та адаптації інфраструктури для створення рівних умов для всіх громадян.

Ці відомості також вказують на важливість проведення додаткових досліджень, щоб детальніше з'ясувати причини збільшення кількості осіб з інвалідністю та розробити ефективні стратегії для покращення їх соціального становища. Влада та громадськість повинні бути готові до вирішення цих питань, щоб забезпечити достойні умови життя для кожного, незалежно від його фізичних можливостей.

У липні 2023 року в Україні розпочався пілотний проєкт, метою якого є надання соціальних послуг для вразливих груп населення. Проєкт передбачає такі форми підтримки, як розміщення в медичних закладах, підтримане проживання, догляд на дому та соціальна адаптація. Ініціатива реалізується відповідно до Постанови № 248, яка орієнтована на допомогу людям похилого віку та особам з інвалідністю серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Зокрема, проєкт націлений на підтримку людей, які були змушені покинути свої домівки через збройний конфлікт, а також тих, чиї житла були зруйновані в результаті бойових дій чи тимчасової окупації.

Таблиця 2.5.

Виконання проєкту соціальної підтримки незахищених категорій населення

Показник	Значення (млн грн)	Відсоток виконання (%)
Заплановані видатки	45,1	100
Фактичні видатки	28,9	64,1
Невикористані кошти	16,2	35,9

Джерело: систематизовано авторам за даними [56].

Метою проєкту є забезпечення житлом найбільш вразливих верств населення, а також надання індивідуалізованої соціальної підтримки з урахуванням потреб кожної особи. У державному бюджеті на 2023 рік на проєкт було виділено 45,1 млн грн, з яких 28,9 млн грн було фактично освоєно. Це відповідає 64,1% від запланованих видатків. Таке виконання пов'язане з тим, що реалізація проєкту розпочалася лише 30 червня 2023 року. Затримка з початком пов'язана з тим, що зміни до порядку використання коштів не були прийняті одразу після ухвалення рішення.

У жовтні 2023 року відповідно до Постанови № 1049 Уряд України розпочав реалізацію пілотного проєкту з надання комплексних психосоціальних послуг, спрямованих на підвищення життєстійкості населення. Проєкт спрямований на зниження рівня стресу та тривожності, надання навичок першої допомоги та формування стійкості до стресу серед українців. Особлива увага приділяється підтримці сімей військовослужбовців та ветеранів, особливо батьків, для покращення їхніх батьківських навичок та навичок догляду за дітьми (Табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Виконання програми психологічної підтримки населення станом на 01.01.2024 рік

Показник	Значення (млн грн)	Примітки
Заплановані видатки	6,4	100%
Фактичні видатки	0	Кошти залишилися невикористаними
Кількість долучених громад	34	З населенням від 5 тис. до 388 тис.
Заплановані громади на 2024 рік	120	-

Джерело: систематизовано авторам за даними [57].

Ці послуги включають психологічну діагностику, консультування, підтримку при посттравматичних і посттравматичних стресових розладах, тренінги з подолання стресу тощо. У 2023 році на реалізацію цієї програми з державного бюджету було виділено 6,4 мільйона гривень. Однак значна частина коштів залишилася невитраченою, оскільки жодних послуг фактично не було надано. Станом на 1 січня 2024 року в проєкті вже брали участь 34 міста та селища з населенням від 5 000 до 388 000 осіб. У 2024 році Мінсоцполітики планує запросити до участі ще близько 120 громад. Пілотний проєкт з підвищення стійкості триватиме до 31 грудня 2024 року, після чого його буде впроваджено в інших регіонах України.

З 1 грудня 2023 року в Україні розпочато реалізацію соціального супроводу для військовослужбовців Збройних Сил та членів їхніх сімей, відповідно до Постанови № 1050. Ця ініціатива передбачає надання психосоціальної допомоги військовим у вирішенні цивільних питань, таких як консультування з оформлення документів, пільг і виплат, правова підтримка, а також допомога в питаннях сімейних стосунків та профілактика залежностей.

Пілотний проект стартував у п’яти батальйонах, розташованих у чотирьох областях: Полтавській, Київській, Івано-Франківській та Волинській. У 2024 році до програми планується приєднання ще 35 військових частин, список яких буде визначений Міністерством оборони. За організацію та надання цих послуг відповідатиме Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю.

Згідно з новими нормами, соціальні послуги будуть надаватися юридичними та фізичними особами-підприємцями, державними установами і благодійними організаціями, які внесені до Реєстру надавачів соціальних послуг та пройшли спеціалізоване навчання. Для реалізації цього проєкту у 2023 році було передбачено фінансування в розмірі 2,7 млн грн, проте через затримки із запуском фактично використано лише 22,7% цієї суми (Табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

Виконання програми соціального супроводу військових та забезпечення осіб з інвалідністю станом на 01.01.2024 рік

Показник	Значення	Примітки
Заплановані видатки на соціальний супровід	2,7 млн грн	100%
Фактичні видатки на соціальний супровід	0,61 млн грн	22,7% витрачено
Кількість військових підрозділів у 2024 році	35	-
Заплановані видатки на допоміжні засоби	4,3 млрд грн	Для 2024 року
Кількість забезпечених осіб у 2023 році	15 тис. осіб	3 млрд грн на технічні засоби реабілітації
Кількість зареєстрованих ВПО на кінець 2023	4,91 млн осіб	Зростання на 55,3 тис. осіб

Джерело: систематизовано авторам за даними [57].

У грудні 2023 року уряд вдосконалив процедуру отримання та призначення засобів реабілітації для осіб з інвалідністю. Тепер питання щодо необхідності протезування може ухвалювати спеціальна реабілітаційна команда в медичних закладах, що значно спрощує процес. Крім того, гранична вартість протезів для дітей тепер дорівнює вартості протезів для дорослих, що дозволяє надавати ці послуги за ринковими цінами. У 2023 році Міністерство соціальної політики України надало понад 15 тисяч осіб технічними засобами реабілітації та іншими необхідними допоміжними засобами на суму 3 млрд грн, а в 2024 році планується виділення 4,3 млрд грн на ці цілі.

Також продовжує зростати кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні. Наприкінці 2023 року кількість зареєстрованих ВПО становила 4,91 млн осіб, що на 55,3 тисячі більше порівняно з попереднім роком. За даними Міжнародної організації з міграції, фактична кількість ВПО досягала 3,7 млн осіб, при цьому 39% з них переселялися неодноразово в пошуках кращих умов для життя. ВПО зобов’язані протягом 10 днів

повідомляти органи соціального захисту про зміну місця проживання (Табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Порівняння планових та фактичних видатків держбюджету за найбільшими програмами соціального захисту у 2023 році

Показник	План 2023 рік, млрд грн	Факт 2023 рік, млрд грн	Відхилення, млрд грн
Пенсії та покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду	273,7	273,7	0,0
Соцзахист громадян, які потрапили у складні життєві обставини	103,0	102,8	-0,2
у т.ч.виплата допомоги на проживання ВПО	*74,2*	*73.2*	*-0,1*
Підтримка малозабезпечених сімей	53,5	47,5	-6,0
у т.ч. виплата житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг	*39,7*	*35,4*	*-4.3*
Соцзахист дітей та сім'ї	26,6	24,2	-2,4
Соцзахист осіб з інвалідністю	3,6	3,4	-0,2
Разом	460,4	451,6	-8,8

Джерело: систематизовано авторам за даними [57].

В аналізі виконання планових та фактичних видатків державного бюджету на 2023 рік щодо основних програм соціального захисту виявлено певні відхилення від запланованих показників. Загалом, видатки на соціальний захист становили 451,6 млрд грн, що на 8,8 млрд грн менше, ніж було передбачено бюджетом (460,4 млрд грн).

У межах програми пенсійних виплат та покриття дефіциту Пенсійного фонду видатки повністю відповідали запланованому рівню і склали 273,7 млрд грн. Однак, в інших соціальних програмах спостерігаються невеликі скорочення. Зокрема, витрати на соціальну підтримку громадян, які потрапили в складні життєві обставини, склали 102,8 млрд грн, що на 0,2 млрд грн менше від запланованої суми. Витрати на допомогу внутрішньо переміщеним особам

також зазнали незначного зниження, що, проте, свідчить про продовження підтримки цієї категорії осіб, хоча й з мінімальними відхиленнями від плану.

Найбільші відхилення було зафіксовано в програмі підтримки малозабезпечених сімей, де видатки зменшилися на 6 млрд грн. Це може свідчити про можливі проблеми з реалізацією цієї програми. Зокрема, виплати на житлові субсидії та пільги на оплату комунальних послуг знизилися на 4,3 млрд грн, що вказує на скорочення фінансування важливих соціальних послуг для вразливих верств населення.

Зменшення фінансування соціального захисту дітей, сімей та осіб з інвалідністю свідчить про необхідність приділення більшої уваги цим категоріям. Зокрема, спостерігається загальне скорочення фінансових витрат на ключові програми соціального захисту, що може негативно позначитися на рівні життя вразливих груп населення в Україні.

Причиною зниження фактичних видатків на соціальний захист у 2023 році в порівнянні з запланованими сумами стало зменшення кількості осіб, які отримували державну допомогу. Це відбулося завдяки підвищенню доходів населення та індексації пенсій, що призвели до скорочення числа одержувачів житлових субсидій. Хоча в другій половині року тарифи на електроенергію були підвищені, їхній вплив на суму наданих субсидій виявився незначним. В результаті цього, програма «Підтримка малозабезпечених сімей» отримала фінансування на 6 мільярдів гривень менше, ніж було заплановано.

Не вдалося досягти очікуваного збільшення кількості осіб, які отримують допомогу, зокрема серед одиноких матерів, дітей з багатодітних родин, а також за програмами, що передбачають підтримку при народженні, усиновленні та встановленні опіки над дітьми. Це стало причиною невиконання плану бюджетної програми "Соціальний захист дітей та сім’ї", яка не виконала свої фінансові цілі на 2,4 млрд грн. Загалом, ці фактори вказують на необхідність перегляду підходів до надання соціальної підтримки в умовах зміни економічної ситуації.

Прогнозовані видатки державного бюджету на соціальний захист та забезпечення в 2024 році зростуть на 1,6% порівняно з 2023 роком, досягнувши 476,8 млрд грн. Пріоритетними напрямками фінансування будуть підтримка людей, що втратили працездатність, допомога ветеранам війни та праці, а також підтримка сімей, дітей і молоді. Водночас видатки на соціальний захист пенсіонерів зменшаться на 1,8 млрд грн, склавши 271,9 млрд грн. Це зниження обумовлене очікуваним збільшенням надходжень до Пенсійного фонду України (ПФУ) від єдиного соціального внеску (ЄСВ) та зменшенням темпів індексації пенсій до 7,96% через нижчі, ніж передбачалося, темпи інфляції у 2023 році (5,1%).

Видатки на найбільші бюджетні програми Міністерства соціальної політики в 2024 році зростуть на 3%, досягнувши 465 млрд грн. Зокрема, на підтримку малозабезпечених родин, а також на виплати житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг буде виділено додатково 17,8 млрд грн. Виплати малозабезпеченим сім’ям збільшаться на 77,2% і досягнуть 20,2 млрд грн, а субсидії зростуть на 41%, склавши 49,9 млрд грн.

Крім того, витрати на соціальний захист дітей та сімей збільшаться на 3,4 млрд грн, що здебільшого пов'язано з підвищенням фінансування програм підтримки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки. Витрати на соціальний захист осіб з інвалідністю також збільшаться вдвічі – на 3,3 млрд грн, досягнувши 6,7 млрд грн. Це зростання буде спрямоване на забезпечення осіб з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації, а також на компенсацію за реабілітаційні послуги для дітей з інвалідністю.

Проте слід зазначити, що витрати на соціальний захист осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах, зменшаться на 14 млрд грн. Це скорочення зумовлене змінами у порядку надання виплат на проживання внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Отже, 2024 рік, ймовірно, буде важким для сфери соціального захисту в Україні, вимагаючи адаптації програм до нових економічних умов.

Таким чином, соціальний захист у період військового стану вимагає оперативності, гнучкості та координації між державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами для забезпечення належних умов життя для всіх громадян, а також для мінімізації негативних наслідків війни.

РОЗДІЛ 3
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Перспективи розвитку соціального захисту в Україні визначаються рядом внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких можна виокремити економічне відновлення після війни, інтеграцію з європейськими структурами та адаптацію до новітніх соціальних викликів. Однією з основних проблем є потреба у реформуванні пенсійної системи, адже чинна модель не справляється з фінансовими труднощами, викликаними демографічними змінами та старінням населення. Одним з можливих рішень є впровадження багаторівневої пенсійної системи, в рамках якої особлива роль відводиться накопичувальним пенсійним фондам.

Іншим важливим напрямом є цифровізація соціальних послуг. Впровадження сучасних інформаційних технологій дасть змогу зробити соціальні послуги більш доступними для громадян, а також підвищить прозорість використання державних ресурсів та ефективність їхнього розподілу. Створення електронних реєстрів для соціально вразливих груп, автоматизація процесів надання допомоги, а також можливість отримання онлайн-консультацій зможуть значно поліпшити якість обслуговування громадян [17].

Сучасний стан соціального захисту в Україні можна охарактеризувати наступним чином:

– згідно з чинним законодавством, в Україні існує 120 категорій отримувачів соціальної допомоги, з яких лише 45 – за соціальною ознакою і 57 – за професійною ознакою;

– отримувачі різних соціальних виплат в Україні поділяються приблизно на 130 категорій одержувачі різних соціальних виплат в Україні поділяються на близько 130 категорій, з яких лише 70 – за соціальною ознакою і 50 – за професійною.

Для успішного розвитку соціального захисту в Україні необхідно впровадити комплексний підхід, який враховуватиме ринкові реалії та адаптуватиме систему до нових вимог і викликів. Важливими аспектами цього процесу є соціальні послуги, активізація фінансування через прямі бюджетні витрати та залучення коштів від неурядових організацій, що сприятиме підвищенню соціальних стандартів і покращенню матеріального становища найбільш вразливих груп населення.

З огляду на курс на європейську інтеграцію, Україна має перспективи для адаптації європейських стандартів у сфері соціального захисту. Це включає удосконалення механізмів соціального страхування, розширення програм підтримки безробітних, підвищення рівня соціальної підтримки осіб з інвалідністю та розвиток системи медичного страхування.

Особливу увагу в умовах відновлення після війни потрібно приділяти підтримці внутрішньо переміщених осіб та ветеранів війни. Для цих категорій громадян необхідний комплексний підхід до соціального захисту, який включатиме житлові програми, психологічну допомогу, професійну реабілітацію та сприяння інтеграції на ринку праці.

Перспективи розвитку соціального захисту в Україні визначатимуться здатністю держави до впровадження необхідних реформ, адаптацією до нових реалій і використанням міжнародного досвіду для забезпечення соціальної справедливості та стабільності в країні.

В умовах становлення української держави та розвитку ринкових відносин громадяни всіх соціальних верств, особливо привілейованих, потребують гарантій соціального захисту. Потреба в ефективному соціальному захисті зростає в той час, коли багато людей опинилися під загрозою виживання через погіршення добробуту населення в умовах економічних і соціальних трансформацій, пов'язаних з переходом до ринкового розвитку. Соціальна та майнова ієрархія поглибилася, що призвело до дисбалансу в задоволенні основних соціальних потреб [5].

Рівень життя та його якість залишаються низькими, і це призводить до збільшення кількості осіб, які потребують соціальної допомоги, таких як пенсіонери, бездомні та малозабезпечені громадяни. Держава зобов'язана забезпечити належний рівень соціального захисту для цих категорій населення та організувати ефективну допомогу. Соціальна допомога є важливою складовою системи соціального захисту, оскільки дозволяє підтримати громадян, які стикаються з труднощами через свій вік, здоров’я, особливий соціальний статус або економічну неспроможність.

Головною метою соціальної допомоги є полегшення фінансового становища осіб, незалежно від їхньої зайнятості або працездатності. Впровадження ефективних стратегій і заходів для поліпшення соціального захисту сприяє підвищенню рівня життя громадян та стабілізації соціально-економічної ситуації в країні. Соціальна підтримка може бути як регулярною (наприклад, встановлені законодавчо пільги або компенсації з державного бюджету), так і одноразовою (наприклад, фінансова допомога від громадських організацій чи приватних осіб).

Забезпечення соціального захисту працівників також є надзвичайно важливим, оскільки саме їхня праця створює необхідні умови для розвитку економіки та добробуту суспільства. У контексті розвитку України, орієнтація на європейську модель соціального забезпечення є ключовою. Дії уряду, спрямовані на поліпшення соціальної політики та рівня життя громадян, мають бути націлені на підвищення добробуту людей та сприяння загальному процвітанню країни [27].

Уряд України активно досліджує нові підходи до реформи системи соціального захисту, орієнтуючись на досвід передових країн. Однією з найбільш обговорюваних ініціатив є введення концепції безумовного базового доходу (ББД). Згідно з цією ідеєю, кожному громадянину виплачуватиметься певна сума грошей на регулярній основі, незалежно від його соціального статусу, рівня доходу чи зайнятості. Основна мета ББД – забезпечити мінімальний рівень добробуту для всіх громадян, що дозволить зменшити

рівень бідності та скоротити соціальні відмінності. Впровадження безумовного базового доходу може стати важливим інструментом для адаптації до змін у економіці, таких як цифровізація, автоматизація, а також для подолання наслідків економічних криз. Ця система дасть людям більше економічної свободи, відкриваючи можливості для навчання чи перекваліфікації, без необхідності турбуватися про базові потреби [24, с. 103-124].

В Україні активно обговорюється впровадження нової моделі пенсійного забезпечення, яка базуватиметься на бальній системі. Замість традиційної методики обчислення пенсії, що враховує лише трудовий стаж і розмір заробітної плати, планується система, в якій кожен рік праці, рівень доходів та внески до соціальних фондів оцінюватимуться у вигляді балів. Наприкінці трудової кар'єри ці бали будуть конвертовані в пенсійні виплати. Такий підхід дозволить забезпечити більшу гнучкість та справедливість при нарахуванні пенсій, оскільки зможе точніше відобразити реальні зусилля людини протягом її кар'єри, її активність на ринку праці та внески у соціальні програми.

Запровадження бальної системи також має потенціал для боротьби з тіньовою економікою. Люди будуть мотивовані працювати легально, щоб накопичувати більше балів, що впливатиме на розмір їхніх майбутніх пенсій. Це, своєю чергою, може сприяти збільшенню доходів державного бюджету та покращенню прозорості ринку праці. Крім того, реформа соціального забезпечення, що включає бальну пенсійну систему та безумовний базовий дохід, здатна стати важливим інструментом для поліпшення якості життя населення, підвищення соціальної стабільності та зменшення рівня нерівності, особливо у контексті відновлення країни після війни [8, с. 142-150].

Незважаючи на те, що ці ідеї мають великі перспективи, їх реалізація вимагає ретельного аналізу фінансових можливостей держави, а також широкого суспільного обговорення для забезпечення соціальної підтримки. Важливим питанням залишається фінансування таких програм, зокрема через збільшення податкового навантаження або переорієнтацію державних витрат. У будь-якому разі, подібні реформи свідчать про прагнення уряду шукати нові

шляхи для забезпечення соціального добробуту громадян та створення справедливішої системи соціального захисту, яка відповідатиме сучасним викликам і тенденціям [24, с. 118].

В умовах розвитку євроінтеграційних процесів питання соціального захисту населення набуває вирішального значення, оскільки впливає на рівень життя, матеріальне, духовне та соціальне благополуччя, впливає на місцеві громади та стимулює зайнятість населення. Структура соціального захисту складається з трьох суб'єктів: держави, юридичних та фізичних осіб.

Оскільки об'єктами та суб'єктами соціальної політики є, з одного боку, державні інституції, а з іншого – мешканці країни, необхідно розглядати комплексну систему соціального захисту як державний інститут, що опікується найменш захищеними групами суспільства. Таким чином, процес європейської інтеграції в Україні означає визнання сучасних характеристик якості життя населення, підвищення ролі держави в координації економічних і соціальних процесів [5] та створення надійної системи соціального взаємозв'язку між суб'єктами господарювання та державою.

Науковий інтерес при аналізі сучасних тенденцій у соціальній політиці полягає у вивченні та порівнянні зарубіжного досвіду. Тут також слід зазначити, що в країнах ЄС відбуваються реформи соціального сектору, основною метою яких є адаптація системи державного управління до реалій та перспектив державного бюджету.

Оскільки розбудова сучасної державної моделі України ґрунтується на об'єктивних передумовах соціального розвитку, які сприяють підвищенню ефективності та дієвості прав і свобод людини, необхідно сформулювати чітку стратегію організації та проведення соціальних реформ, особливо у сфері соціального захисту населення.

Таким чином, соціальна політика – це створення та регулювання державою соціально-економічних умов з метою збільшення суспільних благ, усунення негативних наслідків ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності в країні. З одного боку, це

наглядові та контрольні заходи для узгодження національного законодавства, організації та соціальних цілей з цілями економічного зростання, а з іншого боку, держава, місцеві органи влади та підприємства прагнуть захистити населення від безробіття, знецінення трудових заощаджень та інфляції [3].

Одним із впливових чинників, що відрізняють соціальну модель держави, є структура і склад найбільш ефективної комбінації наявних систем соціального захисту та їх інструментів – соціальної допомоги, страхування, національного соціального забезпечення, охорони здоров'я та освіти, а також обсяг ресурсів, що використовуються для функціонування такої моделі держави.

Соціальний захист як інститут відіграє провідну роль у суспільному житті. Не існує єдиної моделі соціальної держави, оскільки різні соціальні держави мають різні моделі соціальної політики. За останні 30 років дослідники дійшли висновку, що існує низка специфічних моделей (режимів добробуту) з різними розмірами виплат і підставами для отримання допомоги з точки зору фінансування та організації.

Соціальна політика України є поєднанням ліберальної та соціальної моделей [9]. Ліберальна модель пропонує можливість створення умов для впевненого розвитку суб'єктів господарювання навіть за відсутності достатніх внутрішніх фінансових ресурсів, тоді як соціальна модель, навпаки, гарантує формування обґрунтованої системи соціального захисту. Саме тому ми не можемо не відзначити, що економічне зростання та підвищення добробуту людей є важливою частиною взаємозв'язку на шляху до європейської інтеграції. Формування процвітаючих суспільств досягається через швидкий і стабільний економічний розвиток. Багато невирішених проблем у розвитку ринкових відносин сприяли підвищенню інтересу громадськості та влади до соціальних питань і створенню необхідних передумов для економічного розвитку та стабільних умов праці.

Покращення ситуації в соціальній сфері можна розпочати з реформування системи надання соціальної допомоги. Це означає акцентування

уваги на специфіці адресної допомоги. Перехід до адресної допомоги [4] має супроводжуватися скороченням соціальних видатків та більш ефективним використанням ресурсів. Цього можна досягти шляхом запровадження конкурсного фінансування.

Для того, щоб захистити права користувачів послуг за допомогою економічних, а не неефективних адміністративних механізмів, складні сфери соціальної сфери мають бути монополізовані.

Надання адресної соціальної допомоги передбачає чотири етапи:

–оцінка доходів та економічної ситуації сім'ї;

–виявлення причин бідності сім'ї;

– підбір індивідуального пакету послуг (наприклад, адресні субсидії, консультації, пропозиції щодо збільшення доходів сім'ї, включаючи допомогу в оплаті праці) та надання необхідних соціальних послуг (перенавчання, реабілітація тощо);

– взаємодіяти з неурядовими організаціями, що надають допомогу;

– оцінювати ефективність допомоги та забезпечувати зворотній зв'язок.

При наданні соціальної допомоги працівникам органів соціального захисту населення слід враховувати необхідність формування індивідуальних пакетів соціальних послуг та створення спеціальних структур соціальних служб. Натомість важливо, щоб мешканці брали на себе взаємні зобов'язання щодо подолання кризової ситуації (працевлаштування, участь у державних програмах зайнятості, лікування тощо) [2].

При виборі методу адресності слід комплексно розглянути переваги та недоліки всіх аспектів, але найголовніше – вирішити питання соціального утримання, щоб дати проблемним сім'ям поштовх до подолання кризи.

Через низький рівень соціального забезпечення в Україні ефект від зменшення стимулів до самозайнятості є досить незначним, але певні заходи для вирішення проблеми соціального супроводу на початковому етапі становлення адресної соціальної системи все ж таки мають бути вжиті. Як свідчить світовий досвід, жодна країна світу не може повністю подолати

бідність. Тому стратегія боротьби з бідністю передбачає низку заходів для створення ефективного ринку праці, таких як підвищення мінімальної заробітної плати, легалізація тіньових доходів та розробка планів зайнятості. Вона також передбачає зміну пріоритетів системи соціального захисту від масового надання пільг різним категоріям громадян до адресності, тобто об'єднання державних ресурсів для підтримки найбільш нужденних сімей.

Коли заявник звертається до управління соціального захисту, допомога, що надається, варіюється залежно від адресності. Важливу роль відіграють також такі фактори, як добре розроблена комунікаційна стратегія (щоб бідні могли зрозуміти, як отримати допомогу), доступність місцевих управлінь соціального захисту [7] та наявність належного місцевого моніторингу.

Іншою важливою частиною національної реформи соціального захисту є врахування тенденції децентралізації шляхом підвищення ролі та значення місцевого самоврядування, особливо місцевих громад. В умовах децентралізації покращується доступність та якість соціального захисту, в тому числі соціальних послуг, збільшується обсяг соціальної допомоги та послуг, що надаються вразливим верствам населення, а місцеві органи влади отримують повноваження для більш ефективного здійснення заходів у соціальній сфері та підвищення рівня життя населення. Водночас необхідно забезпечити оптимальний розподіл повноважень між різними рівнями місцевого самоврядування, що сприятиме якісній взаємодії, покращенню управління соціальним захистом та забезпечить ефективне використання бюджетних коштів на всіх рівнях [8].

Завдяки проведеному дослідженню актуалізовано питання розвитку соціального захисту в Україні. Зокрема, автором досліджено та запропоновано шляхи покращення соціального захисту через механізми адресної допомоги. Зокрема, шляхом підвищення мінімальної заробітної плати, легалізації тіньових доходів, розробки стратегії зайнятості та зміни пріоритетів системи соціального захисту, тобто від надання великих виплат різним категоріям громадян до

адресності, об'єднання державних ресурсів для допомоги найбільш нужденним сім'ям.

ВИСНОВКИ

1. Розкрито сутність та значення соціального захисту населення, які складаються з того, що соціальний захист населення є важливою складовою функціонування будь-якого суспільства, спрямованою на забезпечення мінімальних соціальних гарантій для всіх громадян, особливо для найбільш вразливих груп. Він включає в себе механізми забезпечення стабільного життєвого рівня, подолання економічної нерівності, надання соціальних виплат та допомог. Його мета – створення умов, за яких кожна людина має доступ до базових ресурсів і можливостей для гідного існування, що є важливим для підтримки соціальної стабільності та запобігання соціальним конфліктам. У сучасних умовах соціальний захист не лише реагує на економічні та соціальні виклики, але й є інструментом для підтримки громадян у періоди криз, таких як війна, пандемія чи економічний спад.

2. Досліджено, що нормативно-правова база соціального захисту в Україні охоплює широкий спектр законодавчих актів, які регламентують діяльність держави у сфері соціального забезпечення. Це закони про державну допомогу малозабезпеченим сім’ям, соціальне страхування, пенсійне забезпечення, підтримку осіб з інвалідністю, а також міжнародні угоди, що зобов’язують Україну дотримуватися певних стандартів у сфері соціального захисту.

Законодавча база постійно змінюється та адаптується до нових викликів, таких як війна, що вимагає оперативного внесення змін для забезпечення додаткового захисту постраждалим та внутрішньо переміщеним особам. Це також стосується вдосконалення процедур надання допомоги, розширення соціальних програм та гарантій, що дає змогу оперативно реагувати на потреби громадян.

3. Визначено, що воєнний стан в Україні значно вплинув на систему соціального захисту, змусивши державу впроваджувати нові підходи до підтримки населення.

Однією з основних особливостей соціального захисту в цей період стало посилення уваги до внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців, ветеранів та осіб, які постраждали від військових дій. Це вимагає адаптації системи до нових потреб, таких як надання екстреної фінансової допомоги, житлових субсидій та психологічної підтримки. Крім того, під час воєнного стану відбувається активізація співпраці з міжнародними організаціями для залучення додаткових ресурсів на підтримку постраждалих громадян. Соціальна політика у цей період фокусується на захисті прав людей, постраждалих від війни, а також на створенні умов для їхньої реінтеграції в суспільство після завершення конфлікту.

4. Було оцінено ефективність використання сучасних технологій соціального захисту, де зазначалося, що сучасні технології значно вплинули на покращення доступності та ефективності соціальних послуг. Завдяки цифровізації процесів, громадяни можуть подавати заявки на соціальну допомогу через онлайн-платформи, що спрощує і прискорює взаємодію між державою та громадянами. Використання електронних баз даних для автоматичного нарахування виплат дозволяє мінімізувати людський фактор і забезпечити більшу точність та своєчасність.

Однак, поряд із позитивними змінами, залишається проблема нерівного доступу до технологій у віддалених регіонах або серед осіб з низьким рівнем цифрової грамотності, що вимагає додаткових заходів для вирішення. Попри це, електронні системи виявилися ефективним засобом під час війни, коли швидкість та мобільність надання соціальної допомоги стала критично важливою.

5. Визначено, що перспективи розвитку системи соціального захисту в Україні полягають у подальшій інтеграції сучасних технологій, покращенні доступу до соціальних послуг та підвищенні ефективності використання державних ресурсів. Велике значення матиме залучення міжнародної допомоги та співпраця з міжнародними організаціями для фінансування соціальних

програм, а також перейняття кращих світових практик у сфері соціального забезпечення.

Окремо слід зазначити необхідність вдосконалення законодавчої бази та системи соціального страхування, що дозволить забезпечити сталість системи соціального захисту та підвищити її ефективність. Важливим аспектом також стане адаптація системи до поствоєнних умов, коли основна увага буде приділятися реабілітації постраждалих, відновленню інфраструктури соціального захисту та забезпеченню соціальної справедливості для всіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Болотіна Н. Б. Соціальні права людини та їх державне забезпечення: сучасні тенденції розвитку. Захист соціальних прав людини і громадянина в Україні: проблеми юридичного забезпечення. Київ: МП Леся. 2003. С. 14-28. 2.

2. Василик О.М. *Соціальний захист населення як важлива складова публічного адміністрування. Інновації: аспекти управління, виробництва, сфери обслуговування*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 28 березня 2019 року. Тернопіль : ПП Паляниця В.А. 2019. С. 17-18.

3.Верховна Рада України (2010), «Бюджетний кодекс України», режим доступу: URL: https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/2456 17#Текст (дата звернення: 30 січня 2024 р.).

4.Видатки зведеного бюджету України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua

5.Видатки зведеного бюджету України. Державна служба статистики України. URL : http://www.ukr stat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022.

6.Виконання доходів місцевих бюджетів. Міністер ство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/vykonannia dokhodiv mistsevykh biudzhetiv.

7. Галунько В., О. Правотворна. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

8.Гевлич І. Г., Гевлич Л. Л. Базовий дохід в контексті вирішення проблем соціального захисту населення України. Економіка і організація управління. 2016. Т. 22, № 2. С. 142-150.

9.Головко В.В. особливості державної політики соціального захисту населення в умовах воєнного стану в Україні. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16874/1/Golovko.pdf

10.Гудзь А.О. Система соціального захисту України та місце в ній недержавного соціального забезпечення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2019. № 40. С. 106-109.

11. Гузенко О., Хайлова Т. Право соціального забезпечення: рольовий сегмент та принципи Соціальні права та їх захист адміністративним судом: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 вер. 2020 р.). Київ, 2020. С. 21–

24. URL: https://rm.coe.int/materials-socialrights-2020/1680a165f8

12. Данилюк О.І. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації. Ефективна економіка. 2019. № 5 URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/52.pdf

13.Даніліна М. *Конституція України та соціальний захист населення. Соціальні права та їх захист адміністративним судом*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2020. С. 25-29. URL: https://rm.coe.int/materials-socialrights-2020/1680a165f8

14. Денисенко К.В. Державна політика у сфері соціального захисту: аналіз понятійно-категоріального апарату. Ефективність державного управління. Вип. 2. Ч. 1. 2017. С. 95-101.

15.Деякі питання використання коштів для задоволення потреб евакуйованих осіб та осіб, які проживають в деокупованих населених пунктах: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 р. № 1195. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2022-%D0%BF#Text

16.Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022- %D0%BF#Text

17. Длугопольський О., Козар А. (2022), «Аналіз видатків бюджету на соціальний захист: виклики пандемії COVID 19», Вісник економіки, вип. 3. С. 38-64. DOI: https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.038.

18.Длугопольський О., Козар А. Аналіз бюджетних витрат на соціальний захист населення: виклики пандеміїCOVID 19. Вісник економіки. 2022. Вип. 3. С. 38-64.

19.Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2017. № 5. С. 568–572.

20.Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсій ного фонду України у 2022 р. Офіційний сайт ПФУ. URL:https://www.pfu.gov.ua/10. Видатки на охорону здоров'я. Міністерство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/the reform of medicine.11.

21.Звіти про виконання Державного бюджету України. https://data.gov.ua/dataset/zvit_kazna

22.Іщук Л. І., Дацюк Ю. С. Роль місцевих бюджетів у фінансуванні соціальної сфери: теоретичні та практичні аспекти. Економічний форум. 2020. No 3. С. 110-117.

23. Іщук Л.І., Дацюк Ю.І. С. (2020), «Роль місця вих бюджетів у фінансуванні соціальної сфери: теоретична практичні аспекти», Економічний форум, вип. 3, С. 110-117.

24. Міністерство фінансів України (2022), «Виконання доходів місцевих бюджетів», доступ за посиланням: https://mof.gov.ua/uk/vykonannia dohodiv mistsevykh biudzhetiv (дата звернення: 30 січня 2024).

25. Кадикало О.І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2022. № 2. С. 10-14.

26.Колот А. М., Герасименко О. О. Безумовний базовий дохід у дзеркалі нової соціоекономічної та епідеміологічної реальності. Демографія та соціальна економіка. 2022. Т. 1, № 47. С. 103-124.

27.Коляда Т.А., Мороз О.О. Бюджетне фінансування соціальних послуг в Україні: особливості та перспективи розвитку. Бізнес Інформ. 2019. №10. С. 199-206. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-199_206.pdf

28.Ліжевський А.Л. Публічне адміністрування у сфері соціального захисту населення: інституційно-змістовна характеристика. Правові новели. № 13. Т. 2. 2021.С. 32-37.

29. Миколюк С.М. Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. URL: http://nauksgf.wunu. edu.ua/index.php/npsgf/article/view/126/122

30.Міністерство фінансів України (2022), «Видатки бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення», доступно за адресою: http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij zahist tasocialne zabezpechennja (Перевірено 30 січня 2024).

31.Населення (1990-2021). Державна служба статистика України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 21.10.2024).

32.Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за 2022 рік. Пенсійн ий фонд України. URL: https://www.pfu.gov.ua/2155532-oglyad-

osnovnyhpidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2022-rik/ (дата звернення: 23.10.2024).

33.Офіційний сайт Євростату. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/en/

34.Офіційний сайт Міжнародної асоціації соціального забезпечення URL: https://ww1.issa.int/ru/

35.Пенсійний фонд України (2022), «Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України», доступ за посиланням: https://www.pfu.gov.ua (Дата доступу 29.01.2024).10. Міністерство фінансів України (2022), «Витрати на охорону здоров'я», доступно за адресою: https://mof.gov.ua/uk/the reform of medicine (Дата перегляду 29 січня 2024).11. Міністерство фінансів України (2022), «Витрати на освіту», доступно за адресою: https://mof.gov.ua/uk/the reform of education (Перевірено 29 січня 2024 р.)

36. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text

37.Пігуль Н., Люта О. Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. Вісник НБУ. 2015 . С. 30-35.

38.Підлипна Р. П., Смочко В. Ю. Фінансове забезпечення соціальної сфери України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2020. Вип. 38. С. 25-31.

39. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України від 14.04.2022 року № 2193-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text

40. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. Дата оновлення 21.11.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text.

41.Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 р. № 333. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp220333

42. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 р. № 162. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/162-2022-%D0%BF#Text

43. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2671-19#Text.

44.Проблеми і шляхи вирішення. Донецьк : ІЕП НАН України, 1997. 460 с.

45.Реалії та перспективи розвитку соціальної сфери в умовах децентралізації / Чечель А.О., Тарасенко Д.Л., Сухова К.К. / Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування: [колективна 32 монографія] / Заг. ред. Чечель А.О., Хлобистов Є.В. – Бельско-Бяла (Польща): Вища школа економіки та гуманітаристики, 2017. С.272-287.

46.Руженський М. М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці. дис. на здобуття наукового ступеня д.е.н. К.: 2016 р. URL:https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.01/2016/Ruzhenskyj_diss.PDF

47.Руженський М.М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці: дис. докт. екон. наук: 08.00.01. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ. 2016. 411 с.

48. Слюсаренко К.В., Садовенко М.М. Соціальна політика ЄС: сучасні виклики та перспективи. Економічний аналіз. 2017. Т. 27, № 1. С. 80–90.

49.Смирнова І.І., Лихошва О.Ю., Рак Н.В., Горієва Л. . Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. Економічний вісник Донбасу. № 3(61). 2020. URL: http://evd.luguniv.edu.ua/index.php/ evd/article/view/190

50.Соціальний звіт за 2016 рр. МСПУ. Київ: 2017 р.

51. Стащук О.В., Гергола С.В., Комар-Стаховська К.П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-ій річниці з дня заснування

Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6-8.

52. Стойка А. Фінансування соціальної сфери: джерела і шляхи диверсифікації. URL : http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02(5)/10savdsd.pdf.

53. Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020": указ Президента України від 12 січня 2015 р. №5/2015. URL: http://medsprava.com.ua (дата звернення: 15.11.2022).

54.Юрчик Г. М., Білан С. А. Соціальні видатки в Україні: структурно динамічні особливості фінансування та вплив на соціальну безпеку. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2021. Вип. 2. С. 251-263.

55. Юрчик, Г. М. та Білан, С. А. (2021), «Соціальні витрати в Україні: структурно-динамічні особливості фінансування та вплив на соціальне забезпечення», Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки, вип. 2, стор. 251—263.

56. Соціальні видатки: що й чому фінансувала держава у 2023 році та що зміниться в 2024-му URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3853235-socialni-vidatki-so-i-comu-finansuvala-derzava-u-2023-roci-ta-so-zminitsa-v-2024mu.html

57. Офіційний сайт. Міністерства фінансів України. URL:https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2023/

58.Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у 2023 році URL: https://voxukraine.org/sotsialni-vydatky-shho-i-chomu-finansuye-derzhava-u-2023-rotsi